

DE OUDE FLESCH ☐

31 E JAARGANG
3^E KWARTAAL 2009
NUMMER 118
LOSSE NUMMERS € 6,-

 KONINKLIJKE
 Distilleerderij Dirkzwager
 SINDS 1879

Mijn verzameling gebruiksglas
 uit de 17e, 18e en 19e eeuw
 is nog lang niet compleet...
 Voor aantrekkelijke kansen en
 uitbreidingen ben ik altijd in de
 markt. **Harry Wagter**
 0653-300837 wagter@iae.nl

Colofon

Redactie

Cees Martin, c.martin@kpnplanet.nl

Willem van Traa, wvantraa@xs4all.nl

Johan Soetens, jsoetens@hetnet.nl

Verzamelaarsvereniging

“De Oude Flesch”

Opgericht 6 juni 1979

Voorzitter

Harry Wagter, wagter@iae.nl

secretaris

Joke Andringa, d.gvanloenen@chello.nl

penningmeester, vice-voorzitter

Klaas Prins, klaas.prins@planet.nl

Jan Ledegang, ledegang.jj@chello.nl

public relations, 2^e secretaris

Arie Vijfvinkel, vijfvinkel@hotmail.com

bibliothecaris

Willem van Traa, wvantraa@xs4all.nl

Tentoonstellingen

Cees Martin, c.martin@kpnplanet.nl

Lidmaatschap € 30,- per jaar.

(M.i.v. 2010 € 40,- per jaar)

Huisgenoten € 10,-

Giro 4142725 t.n.v. “De Oude Flesch”,

Schansbosch 11, Linschoten

Voor alle verdere informatie

website: www.deoudeflesch.nl

Inleveren nieuwe kopij voor nummer 119
UITSLUITEND in Word document ZONDER OPMAAK
Over volle paginabreedte en foto's in JPG per seperate e-mail
Voorpagina: Catz Elixir en Rode Pomerans
Bols Collectie
Foto Johan Soetens

In 1958 kwam ik voor het eerst in Venetië en dat was liefde op het eerste gezicht. Sindsdien ben ik teruggekeerd zo vaak als ik maar kon en telkens als de vaporetto de bocht van het Canal Grande doorkwam viel me weer die prachtige met mozaïeken versierde gevel op van het Palazzo Barbarigo. Na ruim vijftig jaar wordt het tijd eens te vertellen hoe die mozaïeken daar gekomen zijn en hoe de glaskunst van Venetië op het nippertje van de ondergang werd gered.

De Romeinen brachten de glaskunst naar Venetië via de nabijgelegen havenstad Aquileia en later tijdens het Oost Romeinse rijk vanuit Constantinopel. De schandalige plundering van die stad door de

Kruisvaarders in 1204 veroorzaakte een uittocht van glasblazers naar Venetië waar vanaf 1291 op het eiland Murano de fabricage werd geconcentreerd. De inname van de centra van glaskunst Damascus en Aleppo door de Mongolen in 1402 deed opnieuw veel glasmakers de wijk nemen naar de lagunenstad en toen op die dramatische junidag in 1453 de Turkse troepen door de muren braken van wat nu Istanboel heet werd Venetië pas echt de exclusieve hogeschool voor de glaskunst. Een stroom van nieuwe technieken: ijsglas, filigrain, email, gravure, gepaard aan een breed gamma van kleuren en motieven, een ware uitbarsting van acrobatiek in glas, bracht het Venetiaanse glas tot aan de hoven van zowel de Engelse koning Hendrik VIII als dat van Sultan Suleiman I 'The Magnificent'. Venetië, zelfstandige republiek sinds 697, zou echter na 1100 jaar andere tijden gaan beleven. In mei 1797 verscheen de vloot van Napoleon voor de haven en dat betekende het einde van de republiek en verder zoals overal waar dit soort door de geschiedenis gecanoniseerde krijgsheren hun gezicht hebben laten zien, of ze nu Alexander de Grote heetten of Napoleon, armoede en ellende voor velen.

Nog nooit is de bevolking van Europa zo arm geweest en heeft het zoveel paupers gekend als na de Napoleontische tijd. Voor de glasmakers op Murano was de ellende niet afgelopen na de Slag bij Waterloo want Venetië kwam onder Oostenrijks beheer en van die zijde bestond een levendige interesse om de glasblazerijen van de lagunenstad de nek om te draaien ten gunste van de eigen Boheemse glasindustrie. Zware heffingen op de import van grondstoffen en op de uitvoer van gereed product zorgden er voor dat tegen het midden van de 19^e eeuw 50% van alle ovens op Murano gedoofd waren. De rest werd veroordeeld tot de productie van glazen kralen voor de handel op wat we nu ontwikkelingslanden zouden noemen.

***Links Mozaïekportret Abraham Lincoln, 1866.
Rechts dat van president Garfeld, 1883***

Soms wordt de geschiedenis echter veranderd door de gedrevenheid van één man. Dr. Antonio Salviati, een Venetiaans advocaat, afkomstig uit Vicenza waar hij in 1816 geboren was, zag met lede ogen aan hoe zelfs de beroemde mozaïeken in de basiliek San Marco en de kathedraal van Torcello aan verval ten onder dreigden te gaan, gaf zijn beroep er aan en nam in 1859 met steun van anderen een kleine oven in gebruik voor het maken van mozaïeksteentjes. In 1862 had hij al tweehonderd arbeiders in dienst en in 1864 presenteerde hij Koningin Victoria een mozaïekportret van haar overleden echtgenoot Prins Albert. Dat opende de Britse society kringen voor hem. Zijn firma kreeg de opdracht voor de mozaïek plafonds van de Albert kapel in Windsor Castle,

het Albert Memorial in Kensington Gardens en de koepel van Saint Paul's Cathedral. Met goed gevoel voor publiciteit presenteerde hij in 1866 een mozaïekportret aan de vijf jaar tevoren aangetreden president Abraham Lincoln en in 1883 een pendant aan de Amerikaanse president Garfield. Lang heeft deze er niet van kunnen genieten want hij werd al na vier maanden dodelijk getroffen door een pistoolkogel, afgevuurd door een ontevreden ambtenaar. De reputatie van Antonio Salviati als mozaïekmaker was aan beide zijden van de oceaan inmiddels gevestigd. Dat kon echter niet verhinderen dat de eeuwenoude glasmakerstraditie van Venetië als verloren moest worden beschouwd. Salviati begon alles op te kopen wat aan antiek Muranoglas nog te vinden was zodat althans voorbeelden beschikbaar zouden zijn voor toekomstige generaties glasmakers. In 1866, na zeventig jaar van vreemde overheersing, werd Venetië deel van het nieuwe Koninkrijk Italië. Salviati verloor geen tijd maar benaderde in Londen de steenrijke politicus en archeoloog Sir Austen Henry Layard voor een kapitaaldeelname in een nieuwe glasblazerij. In de 19^e eeuw hadden veel Engelsen een romantische liefde voor Venetië en Layard was geen uitzondering. Binnen korte tijd werd begonnen met de bouw van een glasoven in een leegstaand paleis op Murano. Om glasblazers te vinden die de oude technieken nog beheersten was minder gemakkelijk. Een mensenleven na het begin van de Franse- en Oostenrijkse overheersing waren die met een lantaarntje te zoeken maar dat is precies wat Salviati deed en hij vond er juist genoeg om een aantal jonge vaak analfabetische knapen te onderrichten die zijn nieuwe glasfabriek moesten gaan bevolken. Om de oude glasmakerstraditie letterlijk nieuw leven in te blazen moesten ze wel leren lezen en schrijven en dat gebeurde op een glasmakersschool waar tevens studie werd gemaakt van de door Salviati samengebrachte collecties uit de 15^e en 16^e eeuw. Het is verbazingwekkend om te zien hoe deze nieuwe generatie glasmakers er in slaagde in enkele jaren de oude technieken onder de knie te krijgen, om te beginnen het maken van filigrainwerk.

***Decanter, Salviati & Co. 1866.
Rechts; Vaas, mozaïekglas Salviati/Barovier
1872-1881***

***Karaf, Samengesteld, z.g.
Chalcedonglas, Salviati,
1865***

Daarbij worden gekleurde glasstaafjes in een spiraal gedraaid, van een extra laag glas voorzien en uitgeblazen in de gewenste vorm. Een tweede methode was het z.g. *vetro a reticello* (netwerk filigrain) waarbij een filigrain gevormde glaspost in een tweede object werd geplaatst waarvan de draden in tegengestelde richting liepen. Samengesmolten en uitgeblazen ontstond zo het gewenste netwerk effect. Ik beschrijf het natuurlijk veel te simpel; zo gemakkelijk was het niet. Onze eigen Andries Copier heeft tijdens zijn Leerdamse periode nooit filigrainwerk gemaakt kunnen krijgen en reisde na zijn pensionering speciaal naar Venetië om de techniek te bestuderen. Niet om te blazen (ontwerpers binnen de oude Leerdamse school bliezen traditiegetrouw nooit zelf) maar teruggekeerd in Holland heeft hij samen met Lino Tagliapietra en Bernard Heesen in de Oude Horn te Acquoy prachtige dingen laten ontstaan in filigrain techniek al heb ik nooit bevestigd kunnen krijgen dat Copier de techniek persoonlijk onder de knie had.

In 1868 waren Salviati's glasblazers in staat de oude Foenicische 'graffito' of 'vetro a fili' techniek te imiteren. Daarbij worden gekleurde glasdraden om een karaf of vaas gewikkeld en met een speciale kam uitgewerkt. Al met al

groeide de firma als kool. In 1872 werd het in de aanvang genoemde Palazzo Barbarigo aangekocht en voorzien van mozaïken die het bezoek aan Venetië weergaven van de Franse koning Henry III. In de nieuwe naam van het bedrijf kwam die van Salviati echter niet meer voor. Waarschijnlijk broeide het al tussen hem en zijn Engelse partners die zich uitsluitend wilden richten op het kopiëren van oude modellen terwijl Salviati meer de experimentele kant op wilde. In 1877 werd hij uitgekocht maar begon

direct een nieuw bedrijf. Een jaar later kocht hij zijn eigen palazzo, dat van S. Gregorio aan het Canal Grande. Hij stierf in 1890 na tijdens zijn leven de glasindustrie van Venetië en Murano nieuw leven ingeblazen te hebben. Talloze bedrijven zijn in navolging van zijn initiatief opgericht maar voorzagen de winkels in Venetië van weinig anders dan een constante stroom traditionele artikelen nog steeds gebaseerd op producten uit de 16^e eeuw. Men miste daardoor de aansluiting met de nieuwe kunstrichtingen Art nouveau en Art Deco en dus de aansluiting met de avant-garde in de kunstwereld. Op de Venetiaanse Biennale van 1895 kwam glas niet eens meer voor op de lijst van tentoongestelde artikelen.

**Geheel boven; Karaffen en decanters Salviati ca. 1870.
Boven; Unica Copier 1990. Oude Horn. Links; Twee
Salviati karaffen 'Vetro a fili' 1870**

Het zou tot na de Eerste Wereldoorlog duren voordat een jonge generatie glasmakers van Murano de aansluiting gingen vinden bij de moderne kunstrichtingen in Europa maar zij konden dat doen gesteund door een arsenaal aan technieken en vakmanschap dat waarschijnlijk uniek is op de wereld dank zij het werk van een gewezen advocaat, Antonio Salviati.

Vanaf het Stazione Sta. Lucia brengt een vaporetto ons zig-zaggend door het Canal Grande. Een betere manier om kennis te maken met de stad aan de lagune is er nauwelijks. Riva di Biasio, Sta. Marcuola, Palazzo Priuli, Ponte Rialto, Palazzo Contarini; de namen van de aanlegplaatsen klinken bijna als een invocatie. En daar is de Academiabrug al met aan de overzijde het Palazzo Barbarigo.

Tijd om afscheid te nemen van de lezer. Mille grazie, Dottore Salviati.

Palazzo Salviati (San Gregorio)

Visitors in Venice, cruising along the Canal Grande in one of the ‘Vaporettos’, the city’s tram boats, can hardly miss the splendid, mosaic-covered façade of the Palazzo Barbarigo. The building, home to the Venezia-Murano Glass Company, has two stories to tell: one of the long-forgotten visit of the French King Henry III to the city as is shown in the scenes at the front and one of the rescue of the Venetian glass art after years of neglect and disregard. We will ignore the King, and concentrate on glass.

The art of glass making reached Venice through the nearby Roman harbor of Aquileia and after the conquest of Damascus and Aleppo in 1402 and Constantinople in 1453, the city, or better, the nearby island of Murano, became the high-school of glass art. An amazing outburst of new techniques made Venetian glass an envied possession in the major courts of Europe and the Near East. In May 1797 however, Napoleon’s fleet sailed into the harbor of Venice, ending Venice’s position as a free republic. Europe, after Napoleon’s defeat at Waterloo, was left in a state of dire poverty. Venice came under the rule of Austria that was primarily interested in protecting its own Bohemian glass industry. By the middle of the 19th century, due to heavy import duties on raw materials and on the export of finished products, 50% of all furnaces on Murano were closed and those remaining only produced glass beads for foreign trade. Even the world famous mosaics of St. Mark’s were crumbling because of neglect and this might have been the end of the story but for an Vicenza-born Venetian lawyer, Dr. Antonio Salviati, who abandoned his job and, in 1859, started a small glass furnace for the production of mosaics. In 1864, having a good sense for publicity he presented Queen Victoria with a mosaic portrait of her late husband, Prince Albert. This opened the circles British society for him which brought him commissions such as for the cupola of St. Paul’s cathedral in London. To ensure that his reputation would travel across the ocean, he presented the American presidents Lincoln and Garfield with mosaic portraits which founded his reputation in the United States. Having now given his business a solid basis, he began to buy all the antique Venetian glass objects he could find, thus creating a priceless collection that would serve as study material for the new generation of glass blowers he wanted to train. In 1866, Venice became part of the new Italian Kingdom. Salviati did not lose any time to bring his old idea to realization. An exceedingly rich archaeologist, Sir Austen Henry Layard, out of romantic love for Venice, enabled him to start a new glass factory where a large group of young Venetians, often illiterate, were trained in the art of glass making as well as in reading and writing. In a remarkably short time those young men were able to produce works of great beauty. As early as 1868, they had mastered the old Phoenician technique of ‘Vetro a fili’ by which colored strings of glass are wound around a decanter, producing a pattern by combing. In 1872, Salviati bought the Barbarigo palace and adorned it with mosaics. However, five years later his English partners bought him out, weary of his striving after modern designs while all they wanted was continuation of the traditional style. Salviati bought himself the palazzo S. Gregorio, now known as palazzo Salviati. He died in 1890, too early to know how right he had been in his vision. Traditional Venetian glassware was soon surpassed by modern movements such as Art Nouveau and Art Deco and was not even exhibited during the Venetian Biennale in 1895. It was not until the end of World War I that a new generation of Venetian glass blowers affiliated with modern art movements in Europe. They could do that thanks to the unique arsenal of techniques and craftsmanship; the legacy of Antonio Salviati

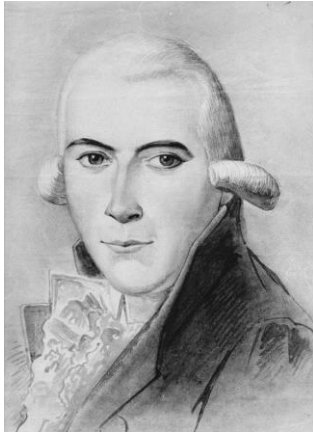

Left; two Salviati decanters ca. 1870. Right; Tazza, ca. 1870

J.T.BEUKERS

Peter Vermeulen

Flessen met cachet of behakking “J.T.BEUKERS” worden nogal eens aangeboden op internet. Het is ongetwijfeld één van de bekendste merken kelderflessen uit Schiedam.

J.T.Beukers 1774-1834

In 1769 begon Gerrit Beukers – vermoedelijk eerst nog als brandersknecht – als korenwijnstoker. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Joannes Theodorus. In 1802 – midden in de Franse tijd – zette Gerrit Beukers een vennootschap op met Carel Wenneker. Deze vennootschap werd echter na drie jaar alweer ontbonden, waarna ieder een eigen bedrijf begon.

De familie Beukers kreeg veel lokale politieke invloed met drie zetels in de gemeenteraad in het midden van de 19e eeuw. Sinds 1831 was de branderij van Beukers te vinden aan de Noordvest 30/32 te Schiedam. In 1838 kocht de familie Beukers het grootste van de twee aanpalende branderijen van Marinus van der Schalk aan de Lange Haven. In 1895 koopt Beukers ook het kleinere pand en voegt ze samen tot één distilleerderij. Deze distilleerderij werd in 1910 verkocht aan de firma P.Melchers (= M.Melchers + M.L. Honnerlage Grete). Momenteel is het ons allen welbekende Jenevermuseum er in gevestigd.

Eind 19e eeuw startte J.T.Beukers samen met Finjé & Co nog een andere branderij. Het is mij niet bekend, hoelang die bestaan heeft. In 1882 trok Johannes Theodorus Beukers (1774-1837) met een deel van zijn bedrijf bij A.C.A. Nolet in. Nolet was juist een eigen distilleerderij begonnen onder de naam “Bilbao”, vernoemd naar de Spaanse stad, waar hij veel handel mee dreef.

Zij begonnen vervolgens samen een distilleerderij onder de naam “A.C.A. Nolet & J.T. Beukers” (Johannes Theodorus Beukers was getrouwd met een tante van J.A.J. Nolet). In 1890 kocht Nolet zijn partner uit. En in 1913 nam hij vervolgens

het gehele bedrijf van “J.T.Beukers” over.

Beukers produceerde veel verschillende soorten gedistilleerde dranken en likeuren. Bovendien bottelde het bedrijf ook ingevoerde dranken als cognac en rum. Toen West-Afrika een steeds belangrijker afzetgebied ging vormen, begon Beukers - om belastingtechnische redenen - een dochteronderneming in Groot-Brittannië “The British Nigerian Co Ltd”.

Beukers voerde ondermeer de volgende merken:

La Ancla – Bartolo - British Nigerian (haan) - Cock Brand - Compass Gin - Dog Brand - Dominion Schnapps - El Pajero - Gayal Brand - Golden Star (drie sterren) - De Granaat Haan – ITB - Jockey Brand - Nasua Fusca - Queen Gin - Spenglers Gin - Three Crowns / Las Tres Coronas Veritas/Golden Cross - De Windmolen / Windmill - Wanderoe Brand (aap).

In de USA werd de Beukers jenever geïmporteerd door F & A Dist. Co. Bayonne, New Jersey onder de naam “Jenever Holland Gin Distilled by J T Beukers, Schiedam, Anno 1740, Holland”.

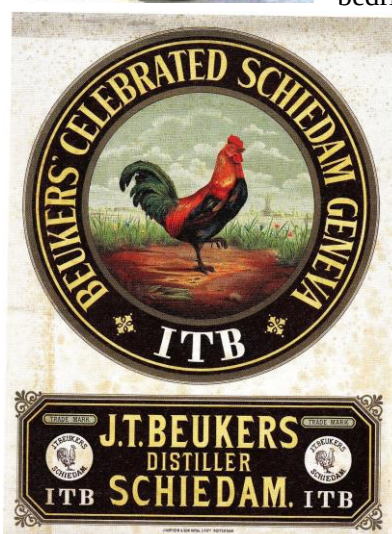
Tegenwoordig is het merkrecht op Beukers producten in handen van Koninklijke Distilleerderij M. Dirkzwager B.V. te Schiedam. Het archief van Beukers is deels terechtgekomen bij het Rotterdams Historisch Museum.

Het valt op, dat veel Beukersflessen in India gevonden worden. Dat land moet dus wel een belangrijk exportgebied voor het bedrijf geweest zijn.

Verder vraag ik mij af, wat de relatie tussen de van oorsprong Hamburgse distilleerderij van "J.F.Nagel" en "J.T.Beukers" was. Nagel voert eenzelfde haan in het cachet als Beukers en ook deze Nagel kelderflessen worden vooral in India gevonden. Was het een samenwerking tussen beide bedrijven of louter concurrentie,

waarbij gebruik gemaakt werd van de in India kennelijk populaire afbeelding van de haan?

De Beukers kelderflessen uit de 2e helft van de 19e eeuw zijn groot (± 28 cm), gemaakt van vrij dik glas en maken een robuuste indruk. Zij komen voor met zowel een behakking met "**J T BEUKERS SCHIEDAM**" op één zijde van de fles als op twee zijden van de fles.

De latere flessen (4e kwart 19e/vroeg 20e eeuw) komen vaker in een kleiner formaat voor (± 22 cm) en zijn van lichter (qua gewicht) glas gemaakt. Zij werden vaak naar West-Afrika (vooral Nigeria) geëxporteerd.

Zeldzamer zijn de kelderflessen met cachet (glaszegel). In mijn verzameling heb ik die met "**J.T. BEUKERS SCHIEDAM**"

rondom een **haan**, met "**ITB**", met "**7B**", en met "**J.T.BEUKERS SCHIEDAM**" voluit, maar echt

zeldzaam zijn de picturale kelderflessen, waarvan ik er twee heb, gevonden in Nigeria. Beide zijn 21½cm hoog en hebben een inhoud van $\pm 0,55$ lt. Op een paneel bevindt zich de afbeelding van de bekende Beukers haan en de behakking "**TRADE MARK**". Op de tegenoverliggende zijde staat als behakking op de ene fles "**J.T.BEUKERS**". Op de andere fles staat op de ene zijde ook dezelfde haan afgebeeld met de behakking "**TRADE MARK**" en op de tegenoverliggende zijde staat "**THE BRITISH NIGERIAN Co Ltd**".

*Twee machinaal vervaardigde kelderflessen, ca. 1950
Daar boven; Poster, 1890-1920*

Literatuur

drs G van der Feijst *Geschiedenis van Schiedam* Heerlen 1972
Bedrijfshistorie Rotterdam,

www.bedrijfshistorierotterdam.nl/

Lange Branderstraditie Publicatie van het Nationaal Jenevermuseum
www.gedistilleermuseum.nl

De website van het Historisch Museum Rotterdam

www.historischmuseumrotterdam.nl

Vriendelijke mededelingen van de heer Hans Beukers

Vriendelijke mededelingen van de heer Ferdinand Beukers

Begin dit jaar verwierf het Likeur & Fris Museum in Hilvarenbeek een Victoriaans sodawaterflesje van een model dat bekend staat onder de naam Hamilton. Het opschrift in glasreliëf van dit flesje luidt “HOOPER / STRUVE & Co. Ltd. / CHEMISTS &c. / ROYAL GERMAN SPA / BRIGHTON / & PALL MALL EAST / LONDON”. Vermoedelijk zijn er vele tienduizenden, zo niet enkele honderdduizenden exemplaren van dit flesje vervaardigd. Heel erg zeldzaam is het dus niet. Voor een museum dat gewijd is aan de geschiedenis van de frisdranken- en mineraalwaterindustrie is een Hamilton-flesje van Hooper Struve echter een *must have*. Waarom? Vanwege de naam Struve.

De Duitse arts en apotheker Friedrich Adolf August Struve (1781-1840) mag worden aangemerkt als één van de belangrijkste pioniers van de Europese frisdrankenindustrie. Struve, die was opgeleid als arts, zette in 1805 de apotheek van zijn schoonvader in Dresden voort. Toen Struve in deze apotheek een blauwzuurvergiftiging opliep en nadien langdurig moest kuren in Karlsbad en Marienbad, raakte hij geïnteresseerd in de heilzame werking van natuurlijke mineraalwaters. Al snel drong zich daarbij aan Struve de vraag op of natuurlijke mineraalwaters wellicht kunstmatig konden worden nagemaakt. Struve zag in dat er in potentie een grote afzetmarkt was voor kunstmatige mineraalwaters, omdat veel patiënten fysiek niet in staat waren naar een veraf gelegen bron te reizen teneinde aldaar een waterkuur te volgen. Uiteraard konden deze patiënten zich behelpen met natuurlijke mineraalwaters die aan de bron op kruik of fles gebotteld waren. Struve onderkende echter dat het vervoer van deze natuurlijke mineraalwaters over langere afstand de prijs tot absurde proporties opdreef. Na langdurig onderzoek naar de chemische samenstelling van verschillende natuurlijke mineraalwaters opende hij in 1818 in Dresden een *Trinkgarten* waar stadgenoten zich konden laven aan verschillende door Struve vervaardigde kunstmatige mineraalwaters die qua samenstelling identiek waren aan de natuurlijk mineraalwaters uit onder meer Karlsbad, Spa, Selters, Pyrmont, Ems en Kissingen. Deze *Trinkgarten* groeide binnen enkele jaren uit tot een *Mineralwasseranstalt*, een soort sanatorium waar zieken en herstellenden, al dan niet op doktersvoorschrift, dagelijks enkele glazen kunstmatig mineraalwater kwamen

nuttigen. Het succes van *Struves Sächsische konzessionierte Mineralwasseranstalt* was zodanig dat Struve in 1822 een soortgelijk sanatorium in Leipzig opende en in 1823 – samen met de apotheker Conrad Heinrich Soltmann (1782-1859) – een derde mineraalwater-sanatorium in Berlijn. In de navolgende jaren werden ook *Struve'schen Mineralwasseranstalten* opgericht in Keulen, Koningsbergen (het huidige Kaliningrad, de Russische enclave die ligt ingeklemd tussen Polen en Litouwen), Breslau (het huidige

Wroclaw in Polen) en Hannover. Hiertoe ging Struve veelal in zee met lokale ondernemers en financiers. Struve's expansiedrang beperkte zich echter niet tot het toenmalige Duitse grondgebied. Voor zover bekend werden ook in Brighton (1825), Moskou (1827), Sint-Petersburg (1834), Riga (1835), Warschau, Kiev en Odessa bedrijven opgericht waar kunstmatige mineraalwaters werden vervaardigd volgens de recepturen en protocollen van Dr. Struve. Aan al deze buitenlandse bedrijven waren eveneens sanatoria verbonden. Aan het bedrijf in Moskou was daarnaast een thermale badinrichting verbonden.

Het mineraalwatersanatorium van het Engelse bedrijf Struve & Company in Brighton mocht zich vanaf 1835 tooien met de naam *Royal German Spa*. In de tweede helft van de negentiende eeuw liep de publieke belangstelling voor de mineraalwatersanatoria van Dr. Struve geleidelijk terug. Dat was het gevolg van de opkomst van de moderne geneeskunde en farmacie, waardoor zowel de natuurlijke als de kunstmatige mineraalwaters geleidelijk aan hun status als geneesmiddel verloren en steeds meer verwerden tot genotsmiddel. Parallel aan deze ontwikkeling groeiden verschillende mineraalwatersanatoria die door Struve waren (mede)opgericht, waaronder de bedrijven in Brighton, Moskou en Sint-Petersburg, uit tot belangrijke producenten van frisdranken en tafelwaters. De evolutie van genees- tot genotsmiddel wordt weerspiegeld in de flessen

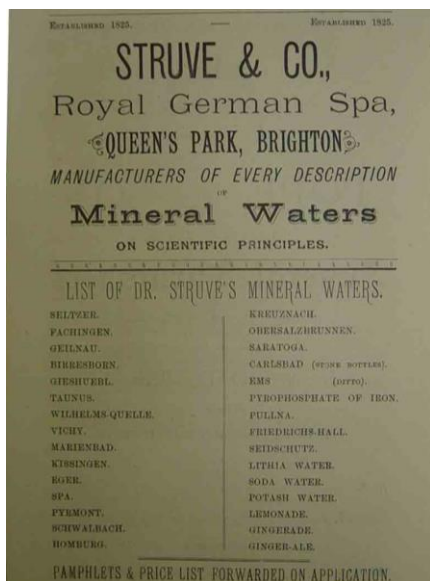
welke gebruikt werden om de kunstmatige mineraalwaters te bottelen. De Royal German Spa van Struve & Company uit Brighton gebruikte aanvankelijk bruinglazen flesjes van een kort gedrongen model. Deze hadden ontegenzeggelijk een medicinale uitstraling, in zoverre dat dit model fles rond 1850 niet ongebruikelijk was voor apothekersdrankjes. Toen kunstmatige mineraalwaters steeds vaker gedronken werden als genotsmiddel, begon men voor de botteling Hamilton-flessen en kogelflessen te gebruiken. In 1891 fuseerde frisdranken- en tafelwaterproducent Struve & Company uit Brighton met haar branchegenoot Hooper & Company uit Londen, welk bedrijf eveneens was opgericht door een apotheker (William Hooper 1803-18??). Onder de naam Hooper Struve & Company was het bedrijf tientallen jaren lang één van de bekendste frisdranken-producenten van Groot-Brittannië. Een bekende reclameslagzin van het bedrijf uit de jaren vijftig luidde: *You'll approve, she'll approve: Hooper Struve*. In 1961 werd Hooper Struve & Company Ltd. onderdeel van Canada Dry UK Ltd., een bedrijf dat via een ingewikkelde reeks van fusies en overnames is opgegaan in Britvic PLC, in grootte thans de tweede frisdrankenproducent van Groot-Brittannië. Met een beetje goede wil zou je kunnen zeggen dat Friedrich Struve de eerste internationaal opererende ondernemer op het gebied van 'frisdranken' was, lang voordat Asa Candler een ander apothekersdrankje (Coca-Cola) begon te verkopen buiten de Verenigde Staten.

Het is jammer dat Friedrich Struve tegenwoordig in vergetelheid is geraakt. Alleen in Dresden houden ze de ondernemer Struve in ere in zoverre dat er een straatnaam naar hem is vernoemd. De bij het geallieerde bombardement van Dresden (13-14 februari 1945) volledig verwoeste Salomonis-apotheek, waar Struve in de openingsjaren van de negentiende eeuw zijn onderzoek verrichtte naar de samenstelling van natuurlijke mineraalwaters, werd in 2005 naar oude tekeningen en foto's herbouwd. Sinds maart 2006 is in dit pand het Freiburger Schankhaus gevestigd waar aan dorstige bezoekers vooral bier geserveerd wordt.

HOOPER & COMPY.,
Manufacturers and Importers of Mineral Waters,
7, PALL MALL EAST, LONDON.

The Liqueur and Soft Drink Museum in Hilvarenbeek, the Netherlands, recently acquired a Hamilton bottle with the embossing "HOOPER / STRUVE & Co. Ltd. / CHEMISTS &c. / ROYAL GERMAN SPA / BRIGHTON / & PALL MALL EAST / LONDON". Although this is not a very rare bottle, the name Struve on it makes it special.

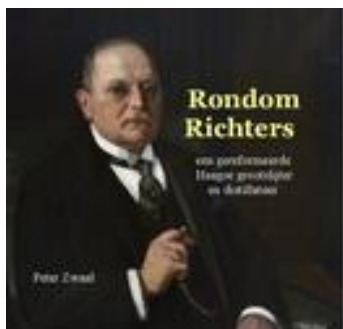

The German physician and apothecary Friedrich Adolf August Struve (1781-1840) is one of the founding fathers of the European soft drinks industry. In 1818 Struve opened up a 'drinking garden' in Dresden, his hometown, where artificial mineral waters were sold to the public. These were presented as affordable imitations of the curative mineral waters from Carlsbad, Spa, Seltzer, Pyrmont, Ems and Kissingen. As these artificial mineral waters met with commercial success, Struve transformed his *drinking garden* into a sanatorium where the sick and convalescent could take a water cure by doctor's orders or on their own judgment. In 1822 and 1823 Struve set up similar establishments in Leipzig and Berlin, as well in several other German cities. In most cases Struve associated himself with local businessmen, who provided the money and were responsible for the management. Struve also lent his name to sanatoria that were set up in Brighton, Moscow, Saint Petersburg, Riga, Warsaw, Kiev and Odessa. Most of these sanatoria had bottling facilities. With the advent of medical science and modern pharmacy, water cures in the second half of the 19th century gradually fell out of fashion. Quite

a few of the sanatoria that were set up by Struve or carried his name, reacted to this by switching over to the production and bottling of flavored carbonated waters and soda waters. Thus the sanatorium that had been set up in Brighton under the name of Struve & Company (1825) and that later obtained the name Royal German Spa (1835), became one of the leading British producers of soft drinks. In 1891 Struve & Company merged with the London based producer of soft drinks Hooper & Company that had also been founded by an apothecary. Late 19th and early 20th century soda water bottles are carrying the embossment "HOOPER / STRUVE & Co. Ltd. / CHEMISTS &c. / ROYAL GERMAN SPA / BRIGHTON / & PALL MALL EAST / LONDON". These Hamilton-type bottles are not very rare and can be obtained at reasonable prices. Hard to find though and quite valuable are the squat brown bottles that were used by the Royal German Spa in the 1830's, 1840's and 1850's for bottling artificial mineral waters.

Tokens such as this, known as Encased or Ringed Farthings were produced as an advertising medium. They are rather popular with collector's in the USA, much less so in the UK. The bird on this coin, from 1939, is a Wren.

Deelnemers aan de Nieuwjaarsbijeenkomst in het Liqueur en Frisdrankenmuseum herinneren zich nog wel de door Peter Zwaal ingerichte tentoonstelling **Rondom Richters** en zijn toelichting daarbij. Hij heeft over dit onderwerp nu een boekje laten verschijnen middels de website BLURB, gevolgd door een tweede boekje **Van Oude Merken de Dingen die Voorbijgaan**. Dit betreft een project uit 1995 over het merk **Ranja**. Kennelijk heeft hij er de smaak van te

pakken gekregen. Wie dat ook wil krijgen moet even kijken op <http://www.blurb.com/bookstore/invited/493678/fd15dd89855c6fefe0c2ff45>

Hier kun je door de boeken bladeren en ze eventueel ook bestellen.

Johan Soetens

